

En pensionskassa kommer till!

Redan vid bildandet av Sveriges Allmänna Handelsförening år 1885 återfinnes i handlingarna att man bland annat önskade bilda en pensionskassa för föreningens ledamöter och deras efterlämnade änkor och barn samt hos ledamöterna anställda biträden.

Det visade sig emellertid snart att på grund av ledmötornas ålder pensionskassan i brist på anmälningar hade små utsikter att kunna träda i kraft, varför styrelsen nödgades låta arbetet med den blivande kassan upphöra. Den planerade ränte- och pensionskassan upphörde därefter enligt styrelsens beslut den 18 augusti 1890.

Tankarna på att bilda en pensionskassa kom sedan tillbaka i slutet av 1918 då man försökte bilda Sveriges Minuthandlares Riksförbunds Pensionskassa. Förslaget ansågs för dyrbart och lades till handlingarna.

I maj månad 1922 togs pensionsfrågan upp på nytt. En köpman Svanbom från Götene hade anskaffat kalkyler och förslag till bildandet av en pensionskassa. Såväl lokalföreningen som länsförbundet hade tillstyrkt förslaget. Då detta tillsammans med 1918 års förslag icke föranlett några åtgärder bordlades ärendet för utredning av de båda förslagen. Under sommaren och hösten behandlades pensionsfrågan vid flera tillfällen och ytterligare undersökningar utfördes under våren 1923.

I augusti månad 1923 vid årsmötet på Börsen i Göteborg kunde köpman Lindblom, Gävle, i ett av applåder hälsat anförande fastslå att frågan om en pensionskassa var orealiserbar och utan ceremonier skulle avlivas. Beslutet blev dock förnyad remiss till underavdelningarna. I augusti 1924 beslutades att provteckning skulle ske till en pensionskassa före nästa årsmöte. Den 25 maj 1925 konstaterade kongressen att intresset ej givit önskat resultat och beslutar att frågan om en pensionskassa tillsvidare bleve avskriven.

I slutet av 30-talet och närmare bestämt 1938 finner man att Sveriges Köpmannaförbunds verkställande direktör, Victor Strömberg, i arbetsutskottet och styrelsen redogjorde för "pågående undersökning angående möjligheter till pensionsförsäkring för köpmän och deras anställda". Vid Köpmannaförbundets kongress i Visby 1939, före andra världskrigets utbrott hölls en längre redogörelse om en pensionskassa varvid stadgar och övriga bestämmelser redovisades. Vid den tidpunkten var Kungl. Pensionsstyrelsen tillsynsmyndighet och för att få bilda en pensionskassa krävdes att den tilltänkta kassan vid starten kunde redovisa 100 medlemmar. Samma år beslutade Köpmannaförbundet att lämna ett lån på 15.000 kr till kassan. Beloppet skulle bli användas till anställandet av en ackvisitör! I januari månad påföljande år beslutade styrelsen med hänsyn till tidsläget att någon ackvisitör icke skulle anställas, men man

skulle ändå ge medlemmarna en påminnelse om att ansluta sig till den tilltänkta kassan.

Till kongressen i Jönköping 1945 motionerade köpman Ivar Thorén, Bygdeå, om att en pensionskassa skulle bildas. Han hade tänkt sig att förbundets samtliga medlemmar vardera under en 3-årsperiod skulle inbetala ett belopp mellan 100-200 kr och på det sättet bilda en grundfond, som beräknades uppgå till mycket stora belopp. Kongressen behandlade motionen och beslutade hänskjuta ärendet till styrelsen för utredning. I februari 1946 beslutade förbundets styrelse att man genom expeditionen skulle utforska huruvida erforderligt antal medlemmar var intresserade av att gå med i en kommande pensionskassa. Om tillräckligt antal visade intresse skulle man inför kongressen redovisa resultatet och förorda att en kassa skulle bildas.

Vid kongressen i Gävle 1946 höll byråchefen B E Meurk i Kungl. Färsäkringsinspektionen en redogörelse för den tilltänkta kassan med stadgar m m och de förmåner som skulle kunna lämnas till medlemmarna. Kongressen beslutade enhälligt att en Sveriges Köpmannaförbunds Pensionskassa skulle bildas samt att utarbeta definitiva avgiftstabeller och stadgar. I anslutning till detta beslut upplästes ett meddelande från Läkerolkoncernen att denna donerat 50.000 kr till en grundfond till kassan. Beloppet skulle utbetalas med 10.000 kr vardera de närmaste fem åren.

Ett konstituerande sammanträde med intresserade personer för bildandet av kassan hölls måndagen den 11 november 1946. Till sammanträdet hade förbundet utsett tre styrelseledamöter varav förslagsställaren Ivar Thorén, Bygdeå, var en av dem. Vid sammanträdet utsåg deltagarna ytterligare tre personer, varefter den första styrelsen var bildad. Den 16 december 1946 meddelade Kungl. Pensionsstyrelsen registrering av kassan och godkände samtidigt stadgar och avgiftstabeller.

I mer än 60 år hade man i olika omgångar försökt bilda den pensionskassa, som beslutades i Gävle och som redan i starten fick uppleva svårigheter med all konkurrens och några år senare striderna kring ATP, som engagerade hela svenska folket.

Vid starten av kassan fick den till uppgift att tillhandahålla egenpension och familjepension att utbetalas till änka och efterlämnade barn under 18 år. Kvinnlig medlem kunde enbart teckna egenpension. Pensionsåldrarna sattes för man till 60, 62 och 65 år och för kvinna till 57, 60 och 62 år. Egenpension kunde även innefatta invalidpension, som utbetalas vid invaliditet före den utsatta pensionsåldern. Utöver läkarutlåtande skulle ansökan åtföljas av "prästabeviss" för hustru, med uppgift om dagen för äktenskapets ingående och födelsedatum såväl för henne som barn under 18 år.

Det blev helt naturligt en del uppmärksamhet såväl i press som i radio när kassan bildades. Radiosändningen över Stockholm-Motala uppläste nyheten varvid Läkerolfabrikens donation även omnämndes. Detta medförde att ett antal försäkringsbolag (det fanns många bolag på den tiden) omedelbart vände sig till förbundet för att få veta hur den tilltänkta kassan skulle arbeta och begärde såväl stadgar som avgiftstabeller för sina undersökningar om den nye konkurrenten.

Vid det arbete som följde med att anskaffa det erforderliga antalet 100 definitiva medlemmarna började kritiska argument komma om kassan. Ibland utformade av försäkringsbolag men även från köpmännen själva. Den svåraste frågan att besvara var givetvis vilka fonder kassan kunde ställa upp med för att säkerställa tecknade pensionsförsäkringar. Det var naturligtvis ingen lätt uppgift att motivera att kassan skulle få sådana fonder att utfästelserna kunde uppfyllas. Man fick hänvisa till det stora kollektiv som köpmännen utgjorde och den tänkta utvecklingen av kassans verksamhet. En annan anledning som gjorde arbetet tungt med att få igång kassan var det ringa intresse, som allmänheten i Sveriges och inte minst köpmännen visade för pensionsfrågan.

Anmärkas bör också att den första statliga utredningen om en allmän tjänstepension startade samtidigt med kassan eller 1947. Det var den Åkessonska utredningen som blev ganska väl omskriven. Med beaktande av att vi ännu inte hade obligatorisk sjukförsäkring i landet förstår envar de svårigheter som förelåg för att väcka intresse för pensioner, som vanligen låg rätt långt bort i tiden. Vi hade också ett lågt penningvärde, som innebar att medlemmarna nöjde sig med en egenpension på 1.200 kr per år och till hustrun vid mannens frånfälle 600 kr per år. Att diskutera högre pensionsbelopp var ofta lönlöst och man måste beakta att folkpensionen 1946 icke översteg 1.000 kr per år.

Det är med viss förvåning som man i efterhand konstaterar att den lagstiftning som förelåg vid de olika tillfällena för kassastart icke gav någon möjlighet att bedriva en pensionskassa affärsmässigt. Förslagsställarna till en pensionskassa var sannolikt av den uppfattningen att om man bara fick igång en kassa så skulle anslutningen mer eller mindre gå av sig själv.

Den lagstiftning som förelåg för KPK och även tidigare innehåller klart förbud för att driva kassan affärsmässigt. Detta innebär att man icke får anställa personer som ackvisitörer eller ombud och under inga omständigheter utbetala någon provision i anslutning till försäkringars tecknande. Lagen om försäkringsrörelse, som försäkringsbolagen följer, ger dem alla möjligheter och man har sannolikt av konkurrensskäl klart medvetet gjort denna begränsning för försäkringsföreningarna, som vi sedermera fick kalla oss. Otaliga diskussioner fördes med den för vår verksamhet ansvarige personen inom Försäkringsinspektionen utan resultat. Vid ett tillfälle gjordes vederbörande svarslös då

frågan av oss ställdes "om vi fick använda affärskuvert" ? Skall man ordagrant följa inspektionens tolkning av lagen hade vi rätt att informera hur mycket som helst, men icke samtidigt eller vid tillfälle besöka en ev. försäkringstagare för att avhämta ansökningsblanketten! Tala om svårigheter att anskaffa försäkringstagare till kassan! Att anskaffa de första 100 medlemmarna var redan från början stor och har inte blivit mycket lättare därefter, eftersom samma lagstiftning hela tiden är gällande.

Av de handlingar och diskussioner som föreligger redan på slutet av 1800-talet och fram till dess att den verkliga kassan kom igång kan man ifrågasätta om det var ett medvetet eller omedvetet misstag, som medförde att den kassa som bildades i varje fall under de första åren blev så svår att driva. Det finns ett antal pensionskassor, som lyder under samma lagstiftning som KPK, som ofta benämnes tjänstepensionskassor eller kategorikassor. Vid en jämförelse med ex.vis Pressens-, Arkitekternas- eller Försäkringsanställdas Pensionskassor konstateras att dessa kassor automatiskt erhåller sina medlemmar med åtföljande försäkringar genom de avtal som slutes mellan arbetsmarknadens parter. Någon form av försäljningsverksamhet eller anskaffning förekommer ej. Av allt att döma är KPK den enda pensionskassan i Sverige, som utan varje form av rätt att driva affärsmässig verksamhet ändå måste anskaffa försäkringstagare som frivilligt ansluter sig till kassan. Detta dessutom i stark konkurrens med dem som har alla försäljningsmöjligheter. Det är möjligt att man hade hoppats på en obligatorisk anslutning av köpmännen till den egna pensionskassan och i så fall hade lagstiftningen legat rätt.

Då så inte är fallet utan man tvärtom måste argumentera för kassans förträfflighet i en blandning av offerter med de väloljade livbolagen så är det inte utan förvåning man i efterhand kan konstatera att man trots allt uppnått ett ganska bra resultat. Kassans något lägre avgifter var naturligtvis vårt främsta vapen, men kontaktmöjligheterna var begränsade. När kassan bildades var man givetvis tvungen till att tillämpa den lagstiftning som stod till buds och några överväganden om hur och med vilka medel kassan skulle bedrivas var med all sannolikhet uppgifter som man inte insett eller förstått.

Även om de första medlemmarna anskaffades under 1946 så redovisades dessa med inkomster och utgifter tillsammans med 1947 års räkenskaper. Omslutningen för detta år blev 130.000 kr och som överskottsmedel reserverades 104.000 kr. Omslutningen ökade så sakta och för 1948 blev överskottsmedlen 499.000 kr och för 1949 ytterligare 345.000 kr. Kassans omkostnader för de första åren var markant låga och KPK hade från början ingen egen personal. Kassörskan och kassabiträdet, som även användes för skrivarbeten fick 25 kr mer i månadslön och den person som fick ansvaret för kassans igångsättande och uppbyggnad fick glädja sig åt 50 kr mer i månaden. Anmärkas bör att under de första åren blev kassan en bisyssla för den engagerade personalen.

Inte heller kassans förtroendeläkare kunde inkassera så stor ersättning eftersom styrelsen endast beviljade 2 kr för varje granskat läkarutlåtande. I början av verksamheten ändrades stadgarna rätt ofta för att om möjligt justera och modernisera dem inom tillåtna ramar. Exempel på en detalj som infördes var att försäkrad kvinna, som ingick äktenskap och vanligen lämnade sin anställning kunde erhålla upptill 1.000 kr av premiereserven varefter resten fick utgöra det kvarstående fribrevet. Uppgick icke beloppet till 1.000 kr återbetalades hela reserven och försäkringen avslutades. Denna möjlighet till utbetalning togs ganska snart bort.

Det var först 1950 som kassan kunde redovisa den första miljonen i överskottsmedel och kr 1.340.000 redovisades detta år som totalt reserverade medel. Under de första åren var ränteläget ovanligt lågt och kassan hade köpt statsobligationer för 45.000 kr, som löpte med 3 % ränta. Ett rykte spreds sig att räntan skulle sjunka varför obligationerna såldes. Medlen placerades därefter på kapitalräkning till den facila räntan av 2 %. Kraven på hög förräntning kunde inte ställas så höga på den tiden!

Kassan införde ganska snart möjligheten att tillhandahålla s k kapitalunderstöd, som vanligen användes i samband med tjänstepensioner. Ett kapitalunderstöd skulle utbetalas vid pensionstillfället för att åstadkomma en mjuk övergång. Det andra beloppet var avsett att utbetalas till anhöriga vid försäkringstagarens frånfälle. Det maximala egenpensionsbeloppet som var 6.000 kr höjdes och så småningom övergick man till att tillhandahålla sjukpension efter 3 månaders sjukdom och den ålderdomliga invalidpensionen kunde tagas bort.

Oavsett de bestämmelser som gällde måste nya medlemmar anskaffas! Ofta blev det så att man samlade ihop ett antal lämnade offerter för en viss landsända och reste runt någon vecka i taget. Det var på den tiden då andra resande var en vanlig syn i butikerna och det gällde att få en pratstund med den ofta upptagne köpmannen. Vanligen hade köpmannen redan en relation till ett försäkringsbolag genom att han hade en affärsförsäkring. Det tillhörde dagordningen att jämförande offerter från livbolag måste diskuteras. Kassan byggde efterhand upp ett gott rykte, men det tog ett antal år innan det inträffade att ombudet från livbolaget avstod från att lämna offert när han insåg att köpmannen hade eller skulle anskaffa offert från KPK.

Samtidigt som vår kassa utvecklades fanns det andra kassor som minskade i omfattning och som Försäkringsinspektionen anmodade att likvidera. Under 1957 fick KPK möjlighet att lämna förslag till övertagandet av Handelsbokhållarnas Pensionskassa en kassa som hade samma lagstiftning som KPK. Den kassan hade ett 60-tal medlemmar varav ett 40-tal redan var pensionärer. De enda tillgångar som kassan ägde var samlade i fastigheten Nybyggsgrind nr 3 vid Sandelsgatan 35, Stockholm. Vår anbudsgivning genomfördes i konkurrens

med ett antal försäkringsbolag. Från medlemmarnas sida förelåg ett stort intresse att samtidigt med överförandet av medlemsstocken få höja pensionsförmånerna. Man var klar över att fastigheten hade ett övervärde i förhållande till redan utfästa pensioner. I december samma år utfäste sig KPK att värdera fastigheten till 1.238.000 kr, vilket medförde att medlemmarna kunde erhålla en pension med 1.500 kr och efterlämnade änkor 750 kr per år. Kassan övertogs därefter vid årsskiftet. Medlemmarna blev nöjda och efter några år kunde pensionerna förbättras ytterligare. KPK fick på detta sätt sin första fastighet för vilken man egentligen icke betalade några pengar utan i stället övertog ett betalningsansvar till medlemmarna varefter den kassan kunde träda i likvidation.

Under hösten 1961 meddelade Skånes Färghandlares Pensionskassa att man hade för avsikt att träda i likvidation under förutsättning att förpliktelserna kunde överlåtas på annan kassa. Efter en viss utdraging i tiden och som alltid överväganden kunde KPK övertaga de 87 medlemmarna mot att 154.000 kr överfördes till kassan.

Att arbeta med anskaffandet av medlemmar till kassan samtidigt som diskussioner och folkomröstning genomfördes om införandet av den allmänna tilläggspensionen ATP var ingen sinekur. Lagen tillkom den 28 maj 1959 och trädde i kraft den 1 januari 1960. En fördel med införandet av ATP-systemet innebar emellertid att allmänheten började inse och förstå betydelsen av att det var nödvändigt med ett bättre försörjningsskydd under den aktiva tiden men självfallet även som pensionärer. Vi fick därför inrikta verksamheten på äldre åldersgrupper, som inte beräknades få så mycket i pension genom ATP-systemet även om äldre personer erhöll en viss överkompensation. Att tänka på att bearbeta köpmännen för de anställdas pensioner blev lönlöst.

När ATP-systemet väl kom igång gällde det att hålla kvar de medlemmar, som var anslutna till kassan. För anställda personer och det gällde i första hand ITP-försäkrade personer måste dåvarande pensionssystem byggas om för anpassning till ATP. Under en övergångsperiod gjordes avgifterna provisoriska så att en återbetalning skulle kunna göras från kassan om så blev erforderligt.

Informationsbehovet om ATP-systemet var mycket stort och det nydöpta Riksförsäkringsverket hade ingen informationserfarenhet och i varje fall inte på den nivån att den lätt kunde läsas av allmänheten. Därtill kom att även köpmännen skulle betala avgifter för sina anställda till ATP-systemet- även om avgifterna i början var mycket låga. Företagare hade möjlighet att hålla sig utanför tilläggspensionen, men man insåg snart betydelsen av ATP och det blev mest lantbrukare, som till en början ej anslöt sig till det nya pensions-systemet.

När kassan lämnade sin information om ATP till köpmännen blev det tillfälle att påverka vederbörande om kompletteringspension från kassan. Första avgiftsåret 1960 för ATP förflöt mycket stillsamt och några större förberedelser gjordes ej från RFV:s sida förrän man kom till hösten då det gällde att få in uppgifter från företagarna för den första preliminära avgiftsupptagningen. Inom KPK såg vi en möjlighet att kunna bistå med information till förbundets ca 35.000 medlemmar och fick snart ett bra samarbete med RFV. Såsom enda organisation erhöll vi erforderliga blanketter (sex till varje medlem) och översände dem tillsammans med en broschyr från KPK som hette "Köpmännen och pensionsreformen". Därtill sändes en exempelsamling med hjälpblankett för att få fram så riktiga uppgifter som möjligt i det minst sagt krångliga redovisningssystemet. Exempelsamlingen, som upptog förhållandena i detaljhandeln kunde lätt användas av andra företag varför den rönt stor uppmärksamhet. Genom sin enkelhet och överskådlighet fick exempelsamlingen en strykande åtgång till många av landets företagare under hela 20 år. Trycknings- och distributionskostnaderna blev höga men ekonomiserades på det sättet att materialet såldes till företag utanför förbundet. Vi kunde därigenom tillhandahålla materialet till köpmännen utan kostnad. Materialet blev så uppskattat att det omnämndes i Riksdagen och sedan socialminister Torsten Nilsson erhållit några ex. sände han ett tackbrev till kassan för gjorda insatser. Med viss stolthet kunde vi även konstatera att taxeringsintendenterna m fl använde materialet vid sina konferenser och vår försäljning till taxeringsnämnderna över hela landet var betydande. Avgiftsgranskningen låg på lokalplanet.

Kassan lät även tillverka föredragsmaterial om ATP och reste runt i landet med information om kompletteringspension. Ett stort problem var begreppet vem som var arbetstagare. KPK framställde en broschyr om arbetstagarebegreppet och kunde på så sätt ge köpmännen en utförlig information. Under några månader samlades mer än 3.000 köpmän, som lyssnade till ATP och den så välbehövlige kompletteringspensionen genom KPK.

Under kassans hela verksamhetstid har det varit svårt att erhålla erforderliga medel för den nödvändiga informationen. Detta i kombination med att kassan inte får driva affärsmässig verksamhet har begränsat kassans möjligheter att nå ut till medlemmarna i önskad omfattning. I början av 1960 föreslog kassans dåvarande aktuarie, professor C O Segerdahl att kassan borde bilda ett finansierings- och förvaltningsbolag, som kunde bli en lösning till att erhålla ytterligare medel för information. Tanken med förvaltningsbolaget skulle vara att bolaget som uppdrag skulle förvalta KPK:s medel och stå som långgivare mot låntagarna. På det sättet avlastade man också en del av kassans arbetsuppgifter och som skäligen ersättning härför skulle 0.25 % av inkommande räntor kvarstanna i förvaltningsbolaget.

Professor Segerdahl anmodades att taga kontakt med Försäkringsinspektionen och under förutsättning av deras godkännande beslöts att ett förvaltningsbolag skulle bildas. När allt var klart bildades en stiftelse som i sin tur fick till uppgift att anskaffa de erforderliga 5.000 kr till aktiekapital. Bolagsnamnet blev Köpmännens Pensions-Service AB och fick samma styrelse som i KPK. I december 1960 beslutade sålunda det nya bolaget att ta över KPK:s medel och att fortsättningsvis rebelåna sina placeringar i KPK. Med hänsyn till gällande räntor ansågs det inte oskäligt att 0.25 % kvarstannade i förvaltningsbolaget. Kassans totala kapital uppgick vid denna tidpunkt till 20 milj.kr och i förvaltningsbolaget blev ca 50.000 kr tillgängligt under första året. I anslutning till de utlåningar som förvaltningsbolaget därefter utförde kunde man i vissa fall komma i åtnjutande av sk låneavgifter, som var en form av förmedlingsavgift. Bolaget fick senare till sin uppgift att förvalta de medel som inkom genom KPK:s omfattande grupplivsverksamhet. På anmodan av Försäkringsinspektionen påbörjades i slutet av 60-talet en avveckling av förvaltningsbolaget och kassans möjligheter att därefter erhålla medel för sin nödvändiga information fick en annan lösning till vilken Försäkringsinspektionen bidrog. Även om inspektionen alltid måste följa gällande lagstiftning kunde man ibland skönja att KPK ändock var en hälsosam kontrast vid jämförelse med försäkringsbolagen.

Under våren 1962 träffade arbetsmarknadens parter en överenskommelse om att all personal tillhörande LO-kollektivet skulle erhålla en grupplivförsäkring, som senare kom att benämnas AFA-försäkring. Försäkringen skulle få stor betydelse för all organiserad personal och en förutsättning för försäkringen var att den anställde hade facklig anslutning. Inom detaljhandeln var anslutningen till HAO eller Handelsanställdas Förbund inte särskilt hög och det ansågs vara ett stort antal personer, som inte kommer att erhålla den nya grupplivförsäkringen.

Av den anledningen togs kontakt med Försäkringsbolaget Förenade Liv och föreslog för dem ett samarbete för försäkring av köpmännen och deras anställda. Försäkringen skulle utformas så att den blev lika bra eller bättre än AFA-försäkringen. Den kollektiva utformningen medförde att ingen registrering skulle ske av individuella personer. Med den erfarenhet som fanns inom Förenade Liv kunde man mycket snabbt konstruera försäkringen och genom att den tillhandahölls under KPK:s namn och med Förenade Liv som försäkringsgivare beräknades att ett icke obetydligt propagandavärde skulle erhållas för KPK.

Under hösten gjordes flera utsändningar till medlemskåren och anmälningarna strömmade in. Redan i september månad fanns mer än 63.000 personer anmälda till försäkringen, som skulle börja gälla den 1 januari 1963. En

förutsättning var att köpmannen var ansluten till förbundet. Såväl länsförbunden som riksbranschorganisationerna satte det största värde på den för detaljhandeln så betydelsefulla försäkringen. Även inom AFA arbetade man på motsvarande sätt för att få anslutning till sin försäkring.

Vi kunde snart konstatera fördelarna med att det redan fanns en väl inarbetad försäkringsgivare och vi blev snabbt en av de största kunderna hos Förenade Liv.

Då försäkringen trädde i kraft vid årsskiftet var alla förberedelser gjorda för att kunna fungera på ett som vi hoppades tillfredsställande sätt. Preliminära försäkringsavgifter inbetalades under första försäkringsåret med mer än 5 milj. kr. Efter varje årsskifte gjordes en avräkning med de anslutna företagen, som hade att månad för månad redovisa antalet anställda.

Redan andra dagen på det nya året inträffade det första försäkringsfallet. En dotter till en köpman ringde och önskade annullera försäkringen eftersom hennes far avlidit på nyårsdagen efter att ha insjuknat på nyårsaftons kväll. Företaget skulle med sannolikhet säljas. Övriga barnen blev stora när vi efter några dagar kunde leverera utfallande försäkringsbelopp till den efterlämnade änkan, dottern och de övriga barnen.

Till försäkringen kunde anslutas köpmannens hustru om hon deltog i arbetet. Senare infördes en kompletteringsförsäkring som förstärkte det ekonomiska skyddet för köpmannen och hans hustru.

Arbetsmarknadens parter var naturligen inte särskilt förtjusta i att vi för en särskild grupp i samhället kunde erbjuda den försäkring som var avsedd för de fackligt anslutna. Mellan facket och AFA förelåg en överenskommelse att endast AFA-försäkring avtalsmässigt skulle få vara gällande. Detta medförde att efterhand som de fackliga organisationerna fick en bättre anslutning inom handeln måste grupplivförsäkringen tecknas i AFA vilket givetvis efter en del år menligt påverkade den frivilliga anslutningen till KPK.

I anslutning till att KPK startade ett samarbete med Förenade Liv togs kontakt med inspektionen för att efterhöra att inga hinder förelåg för ett samarbete där Förenade Liv fungerade som försäkringsgivare. Man klargjorde för inspektionen att inga kostnader eller utgifter skulle blandas med KPK:s verksamhet och vi fick inspektionens godkännande. I de styrelseberättelser som kassan avgav under åren 1961-1967 fanns i särskild text angivet det samarbete som inlett för att kunna tillhandahålla försäkringarna. Det var därför förvånande att Försäkringsinspektionen i anslutning till sin inspektion 1968 ansåg grupplivsverksamheten vara s k "främmande verksamhet" och att man icke hade kännedom om att den tidigare godkända verksamheten förelåg. Det förhållan-

det att vi varje år i styrelseberättelsen hade beskrivit grupplivsverksamheten saknade all betydelse då man motiverade detta med att man icke tagit del av berättelserna. Ett konkurrerande bolag visade sig ligga bakom en anmälan till inspektionen.

Då det var praktiskt för kassan att KPK-namnet fanns kvar i den stora grupplivsverksamheten bildades en förening som fick namnet Köpmännens Pensionskassa. På Försäkringsinspektionens fråga om vår avsikt var att bilda en ny pensionskassa utan att tillhandahålla pensionsförsäkringar fick den ett jakande svar. Den namnliska blandningen med två kassor, som båda kunde använda KPK-namnet, blev som planerat en fördel.

Det har alltid varit angeläget att plocka med KPK-namnet i olika sammanhang. Inom Jämtlands Köpmannaförbund fanns en ombudsman som tillsammans med några medlemmar under ett par år anordnade någon form av friskvårdsvecka på en anläggning i Jämtland.

Med hänsyn till tänkt utveckling av verksamheten och de ökade kostnaderna togs kontakt med KPK för att efterhöra vårt intresse för ett större arrangemang. Detta är bakgrunden till de så populära "trimveckorna" som kassan anordnade under ett 15-tal år. Platserna blev Ramundberget och Henniekehammars Herrgård dit köpmännen inbjöds att på egen bekostnad få deltaga i våra friskvårdsveckor. Vi fick redan från början ett bra mottagande och anläggningarna fylldes med ofta något uttröttade köpmän, som fann att de under sakkunnig ledning snabbt blev uppiggade och spänstiga. Glädjande nog kom många tillbaka under följande år, vilket egentligen ej var meningen, då vi helst önskade att alltfler nya köpmän ställde upp. Denna verksamhet har låtit tala om sig bland medlemmarna många år även efter att den upphörde. KPK-namnet blev ytterligare populärt!

I enlighet med kassans tidigare stadgar skall ett ordinarie sammanträde avhållas varje år för att förrätta nödvändiga val, godkänna styrelsens berättelse och efter godkänd revisionsberättelse även lämna ansvarsfrihet för det gångna året. Intresset från medlemskåren att deltaga vid dessa sammanträden var mycket litet trots att annonsering årligen förekom i Köpmannen. Likväl samlades på de bestämda årsdagarna ledningen för kassan med ordföranden i spetsen utrustade med såväl styrelse- som revisionsberättelse och avhöll de utannonserade sammanträdena. Det var endast vid ett tillfälle under ett 25-tal år som en köpman lyssnade till kallelsen och kom till sammanträdet. Från kassans sida kunde man tolka det visade förtroendet för det sätt på vilket verksamheten bedrevs, men man kunde också ha anledning att efterlysa mer intresse för en verksamhet, som fick allt större betydelse icke minst genom den ständiga kapitaltillväxten och ansvaret.

I slutet av 70-talet då kassans fonder översteg 400 milj.kr ansågs det lämpligt att finna en form för en större aktivitet från medlemmarnas sida och kanske även därigenom kunna sprida intresset om kassans verksamhet bland övriga medlemmar. Av den anledningen påbörjades diskussioner med Försäkringsinspektionen om en ev. fullmäktigeförsamling. Dessa diskussioner förde till att inspektionen själv kom underfund med lämpligheten av att beslutsprocessen i kassan borde få en bredare bakgrund och tillskrev kassan i juni 1980 och föreslog att det s k representativa systemet skulle införas samt att styrelsens antal till större delen utsågs bland medlemmarna. Då ett visst samarbete även förelåg med Köpmännens Erkända Arbetslöshetskassa, som icke heller hade någon fullmäktigeförsamling, växte den tanken fram för de båda kassorna att man skulle anskaffa varsin fullmäktigeförsamling.

Om de båda kassorna förlade sina sammanträden till Köpmannaförbundets årsmöte eller kongresser, kunde man samtidigt få betydligt större antal deltagare i de olika arrangemangen. För KPK:s del innebar detta att stadgarna ändrades och en fullmäktigeförsamling med representanter för såväl länsförbunden som riksbranschorganisationerna fick ersätta de tidigare så dåligt besökta sammanträdena.

Fullmäktigeförsamlingen sammanträdde första gången 1981 och från vardera de olika organisationerna hade man utsett en fullmäktige. Redan från början slogs fast att ingen fullmäktige eller ombud äger rätt att företräda mer än en organisation vid de tre olika årsmötena. Genom tillkomsten av fullmäktigeförsamlingen neutraliserades vissa begrepp och tankegångar inom organisationerna, medlemskåren fick ett större inflytande och Köpmannaförbundet fick en allt större uppslutning till sina sammankomster.

I början av 60-talet ökade intresset för engångsavgifter, som betalning för pensionsförsäkringar. Den information och propaganda som RFV genomförde för ATP-systemet medförde att många särskilt äldre personer intresserade sig för komplettering av försäkringar mot engångsavgifter. På den tiden var alla pensionsavgifter helt avdragsgilla i deklARATIONERNA. Det var alltså fritt fram för var och en att göra den betalning han önskade. I anslutning härtill startade kassan med det s k "Strängabrevet". Förutvarande finansministern Gunnar Emanuel Sträng var både känd och välkänd bland köpmännen och skattetrycket var redan på den tiden betydande. Det slog därför väl an hos köpmännen när de i början av december månad varje år erhöll ett brev från kassan som hade rubriken "Med herr Strängs tillåtelse!" Många köpmän begagnade tillfället att sända in engångsavgifter och samtidigt dra av beloppet i deklARATIONEN. Engångsavgifterna översteg vida de löpande avgifterna till kassan. Intresset var ständigt stigande och sista året som den fria avdragsrätten förelåg år 1974 inkom till kassan ca 31 milj.kr. Samtidigt som avdragsmöjligheten därefter begränsades övergick man till ett dispensförfarande, som kunde användas vid

avveckling eller överlåtelse av företag.

Under de första verksamhetsåren utbetalades inte någon form av pension och det var först 1949 som de första fallen inträffade som medförde att ålderspensioner för detta år uppgick till 16.389 kr och en efterlevandepension med 1.120 kr. 15 år efter kassans bildande och då kassans premiereserv uppgick till 30 milj.kr uppgick utbetalningar för försäkringsfall till 380.000 kr. Anledningen till de låga utbetalningarna kunde naturligtvis hänföras till att kassan bara bedrivits under 15 år. Den vid kassans bildade så ofta av livbolag framförda fondbristen kom alltså snart på skam.

Kassans stadgar innehåller naturligen bestämmelser och regler för hur kassans medel skall förräntas och förvaltas. Vidare föreskrives hur fondmedel skall byggas upp och fördelas mellan pensionsfond och vinstfond etc. Placering av försäkringsföreningars medel var under en lång följd av år mycket snäva, vilket dock medförde att det inte gick att förlora några medel på felaktiga placeringar. Samtidigt som säkerhetskraven var höga gav detta av naturliga skäl icke samma möjligheter till generösa förräntningar av kapitalet. Låna ut medel med säkerhet i fastigheter var en utmärkt väg men begränsningen låg vid 2/3 av taxeringsvärdet. För lån därutöver måste vinstfonden användas. För placering i egen fastighet var bestämmelserna desamma, vilket innebär att det åtgick ganska mycket medel från vinstfonden vid köp av fastigheter i en marknad med ständigt stigande priser. Under en lång följd av år redovisar kassan ett innehav av fem fastigheter vars värde över 2/3 av taxeringsvärdet måste tagas från vinstfonden. En ändring av kassans placeringsmöjligheter gavs när kassan så småningom fick övergå till samma regler som gäller för försäkringsbolag. Därmed öppnades vägen även för placering i fastigheter efter värdering etc. Samtidigt kunde kassan komma i åtnjutande av bättre förräntning av kapitalet.

Lägger man samman de olika försäkringar, som efterhand kunnat lämnas genom KPK d v s pensions-, gruppliv- och olycksfallsförsäkringar samt tillägger arbetslöshetsförsäkringen kan man med fog anse att medlemskåren inom Sveriges Köpmannaförbund har fått ett utmärkt skydd och möjligheter på den s k livsidan. Under namnet "trygghetsbutik" har försäkringsverksamheten i många år presenterats för medlemmarna. Detta har sannolikt medfört att köpmännen känner att man har en egen butik, som på ett allt bättre sätt arbetar och strävar efter att tillfredsställa dem med butikens innehåll- bra försäkringar!

Även om försäkringsverksamheten började blygsamt med deltidsanställd personal har under årens lopp många duktiga medarbetare hunnit komma och gå. Gemensamt för dem alla är och har varit det stora intresset att på olika sätt få arbeta med den personliga tryggheten för medlemskåren. Inom KPK

utbildades snart något som kom att kallas "KPK-andan" bland personalen. Det är en anda som styrs av att få utföra ett intressant arbete för en medlemskår i kombination med en bra kamratanda - "KPK-andan".

17/6 1993

Stenbjörn Holmquist